

Samenlevingsaangelegenheden (GSA). Deze drie organisaties steunen het VHN standpunt onverkort. Steun van drie zo uiteenlopende organisaties is wellicht al een bewijs voor de noodzaak van een eigen oriëntatie. Dit laatste is met name voor de *Federatie Nederlandse Vakbeweging* (FNV) nog een struikelblok. Hoewel zij in hoofdlijnen met het commentaar van de VHN instemt, is zij nogal huiverig voor een nieuwe oriëntatie. Zij pleit voor brede oriëntatiegebieden of invalshoeken. De FNV, en zij niet alleen, moet dus alleen nog overtuigd worden van het feit dat de privé-sfeer een eigen invalshoek is.

Anders ligt dit bij de *Raad voor Maatschappelijk Welzijn*. Uit de reactie het volgende: '... De raad is van mening dat het zeker niet binnen de brede opzet van het VBO ligt voor jeugdigen van 12-15 jaar zo diep in te gaan op een levensgebied dat welliswaar een essentieel deel, maar toch slechts een deel vormt van het totale ervaringsgebied van de jonge mens...'. Op

grond hiervan kan de NRMW het VHN standpunt niet steunen. Met deze redenering vrezende wij het ergste voor de leergebieden: *Oriëntatie op de Samenleving, Oriëntatie op de Natuur, Wiskunde* enz.. Immers, zijn dat ook niet welliswaar essentiële delen maar toch ook maar *delen* van het totale ervaringsgebied van de jonge mens?

In de overige groep van organisaties die nog niet aan besluitvorming toegekomen zijn over dit onderwerp willen we nog even de 'zwaar-gewicht' de SER belichten. De Commissie voor Consumentenaangelegenheden, zo deelde men desgevraagd mee, zal half oktober over deze materie vergaderen. Wij houden U op de hoogte.

José van den Berg en Marko Mazeland zijn redacteuren van het Vakblad voor Huishoudkunde. Marko Mazeland is daarnaast sekretaris van de VHN-stuurgroep Voortgezet Basisonderwijs.

Reactie op ...

Emancipatie als invalshoek voor huishoudkundig lesmateriaal, door de NLO-werkgroep Huishoudkunde en emancipatie (*Vakblad voor Huishoudkunde* 3(3) 70-77 (1982)).

Reactie van: M. Nielsen-Muller te Egmond aan Zee.

Met veel belangstelling heb ik het stuk 'Emancipatie als invalshoek voor huishoudkundig lesmateriaal' gelezen. Gelet op het feit, dat 'emancipatorisch huishoudelijk lesmateriaal' in overeenstemming dient te zijn met de maatschappelijke werkelijkheid, moge ik u opene in het oog springende onjuistheden in uw betoog opmerkelijk maken.

De uitspraak: 'de sterk toegenomen eisen aan organisatie van en vaardigheden in de huishoudvoering worden niet als "werk" erkend in de samenleving' (p. 70) bevat met name een grote onjuistheid. Het tegendeel is voor iedereen waarneembaar. Huishoudelijk werk, zowel in geschoolde als ongeschoolde zin, wordt steeds en altijd als 'werk' opgevat, en beslaat zelfs een omvangrijk deel van het betaalde werk, met alle rechten daaraan verbonden.

Vakblad voor Huishoudkunde 3(4) november 1982

Enkele voorbeelden: horeca en toeristen-industrie, ziekenhuizen, kinderdagverblijven, gezinshulp. Zelfs puur seksuele arbeid (prostitutie) behoort tot de betaalde arbeid. Er is echter een opmerkelijke uitzondering op de regel dat huishoudelijke arbeid normaal betaalde beroepsarbeid is - hetgeen kennelijk de oorzaak van uw niet-geringe denkfout vormt - namelijk als er sprake is van een *seksuele relatie*. De huishoudelijke werkkracht, die hetzij via een formeel huwelijk, hetzij via een konkuubinaat of homofiele relatie een relatie aangaat, dient diezelfde arbeid *ongehonoreerd* te verrichten.

Met andere woorden: louter en alleen op grond van een aangeknoopte seksuele relatie wordt bepaalde beroepsarbeid omgezet in het moeten verrichten van 'persoonlijke dienst-

baarheden'. Ik mag u erop wijzen, dat deze juridische konstruktie lijnrecht in strijd is met onze nationale wetgeving (BWI, art. 1, lid 2) en met de door Nederland geratificeerde mensenrechten-verdragen.

De uitspraak: 'Wanneer we de (betaalde) arbeid eerlijk willen verdelen moeten we ook gaan nadenken over de verdeling van de huishoudelijke arbeid en er dan ook naar gaan handelen' (p. 76) bevat eveneens een kapitale denkfout.

Huishoudelijke arbeid is niet konjunktuurgevoelig, en is er volop! Deze sektor van beroepsarbeid behoeft dus niet voor verdeling in aanmerking te komen (om 'huishoudelijke' arbeidsplaatsen te creëren). Het nadenken waarover u rept, kan dan ook slechts tot heel andere konklusies leiden, te weten.

1. Het – in strijd met de wet en internationale verdragen – verplichten van burgers tot persoonlijke dienstbaarheid op grond van een seksuele relatie met een andere burger, moet worden afgeschaft via een drastisch gewijzigde wetgeving, teneinde een eind te maken aan deze onzedelijke toestand.
2. Niet de arbeid, maar de opbrengst van arbeid (de economische waarde daarvan) zal de grondslag van een juistere verdeling moeten zijn. Niet de seksuele betrekkingen, maar de arbeidsinspanning van *beide* gezinsgenoten vormt het draagvlak van ons nationaal inkomen.
3. De politieke voorstanders van draagkracht per gezinseenheid zullen zich moeten realiseren dat *beide* partners van de seksuele relatie (die tot een huwelijk of samenleving in konkubinaat leidt) met hun arbeidsinspanning, ongeacht of zij die binnenshuis dan wel buitenshuis verrichten, de economische draagkracht bepalen. Het feit, dat de economische waarde van de arbeid van de huishoudende partner, globaal gezien, hoger is dan van de (nu nog slechts 8 uur per dag arbeidende) partner behoeft generlei obstakel te vormen om tot een juiste inkomensverdeling per gezinseenheid te komen. Men kan volstaan met de huishoudende partner tot juridische mede-eigenaar van het aan de buitenshuis werkende partner verstrekte gezinsinkomen te maken. Daardoor wordt in ieder geval het bij wet verboden instituut van 'persoonlijke

dienstbaarheid' ten gevolge van een seksuele relatie opgeheven.

4. De (politieke) voorstanders van 'individualisering' van inkomens zijn hiermee eveneens uit de nesten. Immers, ook aan die eis tot juridisch eigenaarschap van de helft van het gezinsinkomen is dan voldaan.
5. In beide gevallen (3. en 4.) leidt dit tot de enig logische en tevens met de maatschappelijke werkelijkheid in overeenstemming zijnde konsekwentie dat *alle* huishoudelijke arbeid (waar dan ook verricht) leidt tot de zelfde konsekwenties als aan elke andere vorm van arbeid verbonden is, waaronder de rechten en plichten met betrekking tot het sociaal verzekeringsstelsel.

Emancipatoir valt er dan niets meer te 'regelen'. Immers in deze kontekst maakt het niets meer uit *wie* van beide gezinsvennoten de arbeid buitenshuis dan wel binnenshuis van zijn rekening neemt. Dat er twee en niet één kostwinner binnen de gezinsbedrijfsvoering werken ten behoeve van het gezinsbedrijf is immers altijd al de maatschappelijke werkelijkheid geweest. Men dient alleen nog daaraan tevens de wettelijke konsekwenties te verbinden (aanvullende wetgeving).

De huidige 'emancipatie politiek' leidt er slechts toe dat (gemiddeld) de gehuwde of in konkubinaat levende man steeds minder arbeid verricht en steeds meer inkomsten (en rechten) daaraan ontleent. Precies het omgekeerde doet zich voor voor de huishoudende partner. En dat uitsluitend en alleen als gevolg van de hierboven in kaart gebrachte onjuiste uitgangspunten, die aan het maatschappelijk bestel ten grondslag liggen. Dat een handvol vrouw-'feministen' diezelfde denkfouten maakt doet aan de door u gemaakte denkfouten niet toe of af.

Naschrift van de NLO-werkgroep Huishoudkunde en emancipatie

Zonder uitvoerig op alle details van uw brief in te gaan, een paar opmerkingen.

1. Hoewel we het misschien niet met zoveel woorden hebben gezegd, hebben we ons in onze nota uitdrukkelijk beperkt tot het derde graads-gebied, dat wil zeggen tot huishoudkunde als algemeen vormend vak, het vak

dat mensen leert zichzelf eventuele anderen in het privé-sfeer te verzorgen. Dit gedeelte van de huishoudkunde betreft juist de onbetaalde huishoudelijke arbeid. De betaalde huishoudelijke arbeid, waar de huishoudkunde als beroepsgericht vak, het tweede graads gebied, zich mee bezig houdt, hebben we hier buiten beschouwing gelaten.

2. *Huishoudelijke arbeid is wel degelijk conjunctuurgevoelig. Wanneer er meer geld beschikbaar is, kan huishoudelijke arbeid door apparaten of uitbesteding overgenomen worden: is er minder geld, dan wordt er meer arbeid verricht.*

3. *Een juridisch andere konstruktie verandert nog niets aan de situatie, dat vrouwen zelden bewust voor het huisvrouwerschap kiezen en mannen er weinig bedreven in zijn. Vermoedelijk kleven er dezelfde bezwaren aan als aan huishoudloon: vrouwen worden erdoor vastgepind. Je zou dan tegen ze kunnen zeggen: 'je moet niet moeilijk doen; je wordt er toch voor betaald?' Wij denken, dat de verzorging in de privé-sfeer een gezamenlijke verantwoordelijkheid moet zijn van alle samenwonenden en dat daar meer voor nodig is dan een wetswijziging.*

Informatie

Vrouwen wonen; vrouwen bouwen?

Op 8 oktober 1982 organiseerde de Vereniging van Vrouwen met Academische Opleiding (VVAO) in Delft de studiedag *Vrouwen bouwen, vrouwen wonen*. Wel 500 vrouwen hebben van de gelegenheid, die deze studiedag bood, gebruik gemaakt om elkaar te ontmoeten, en wellicht ook – op het terrein van bouwen en wonen – tot elkaar te komen.

Het ochtendprogramma bood enkele inleidingen en de officiële opening van de tentoonstelling 'Women in American Architecture'; na een royale middag-pauze waarin men ook een informatiemarkt kon bezoeken zou er gediscussieerd worden. Daarop was iedereen middels een goed verzorgd pakket met informatiemateriaal al voorbereid.

Voor wie nog niet zo goed was ingevoerd in (bepaalde aspecten van) wat men de problematiek van de positie van de vrouw bij het totstandkomen en gebruiken van woning en woonomgeving zou kunnen noemen, volgden thans enkele leerzame uren. De geschiedenis van het wonen in de steden de afgelopen eeuw kwam aan bod (Marijke van Schendelen, Universiteit van Amsterdam); de manier waarop, technisch en procedureel gezien, plannen voor woning en woonomgeving tot stand komen en wie daar allemaal bij betrokken zijn (Luzia Hartsuyker, architect en Anita Petersen, vroeger stedebouwkundige); een woonekologische benadering (Hanke van Dam, Landbouwhogeschool) en tenslotte persoonlijke ervaringen over het werken met vrouwen in de stadsvernieuwing (Cora Nauta, gemeente Rotterdam). Dat de inleiders op deze dag zo veel mogelijk accenten legden, als de positie van de vrouw in het geding was – of de macht van mannen te groot – is op een

studiedag als deze begrijpelijk. Met duidelijkheid is immers iedereen het meest gediend. En de discussie is er dan weer om eventueel extreme standpunten te nuanceren.

Eén ding bleek uit de inleidingen duidelijk: er heerst ontevredenheid met de bestaande situatie op het gebied van bouwen en wonen, en die is op zijn minst gedeeltelijk terecht. En, wat het vrouwelijke element betreft: vrouwen hebben nog steeds niet veel invloed, omdat de vakvrouwen nog te gering in aantal zijn en de inspraak door (met name) vrouwen nog niet voldoende op gang gekomen is. En daar doet de huidige economische situatie geen goed aan. Daar doorheen loopt de kwestie van de emancipatie (van de vrouw), die volgens sommigen (of velen?) met zich meebrengt dat de hele samenleving zal veranderen. Een echt gemanicpeerde vrouw kan in hun visie haast niet anders dan alleen wonen of in een andere samenlevingsvorm (dan het gezin), en is zonder meer economisch onafhankelijk. Dit heeft zijn gevolgen voor de indeling van woning en woonomgeving, voor de aard van de voorzieningen in de buurt, enz.

Volgens anderen loopt het allemaal zo'n vaart niet. Zij maken zich er vooral zorgen over dat veel woon-deskundigheid verloren gaat, als vrouwen hun stem niet laten horen. Emancipatie is ook in de bestaande situatie mogelijk, vinden zij.

De eerste opvatting klonk in alle inleidingen door. Hanke van Dam was daarin nog het meest gematigd. Opvallend was dat zij als enige aandacht had voor 'zorg' en huishoudelijke arbeid. Deze moet volgens haar meer worden gewaardeerd.

De tweede opvatting is waarschijnlijk die van de z.g. traditionele vrouwen (organisaties) zoals de Huisvrouwen en vele Vrouwen Adviescommissies voor de Woningbouw (VAC's). En vele van deze vrouwen waren, zoals eerder gezegd, aanwezig.

De kloof tussen die twee opvattingen – 'tussenvormen' lijken hier nauwelijks een rol te spelen – zou